
ACTIVITATEA LUI CONSTANTIN F. CAZIMIR ÎN ZEMSTVA BASARABEANĂ

Ana Grițco

Neamul Cazimireștilor – boieri moldoveni din județul Hotin, a jucat un rol deosebit în istoria Basarabiei, în special în dezvoltarea gospodăriei sătești. Unul din descendenții acestei familii a fost Constantin F. Cazimir (1860-1910), personalitate remarcabilă din Basarabia de la sfârșitul secolului al XIX-lea - începutul secolului XX, mare mecenat cultural, om de o deosebită inteligență, moșier-milionar și bun gospodar. În baza materialelor de epocă, ședințele Adunării de Zemstvă, depozitate în patrimoniul Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, articolul vine să completeze o filă din viața și activitatea lui C.F. Cazimir în cadrul Zemstvei – organ de autoadministrare locală, introdus în Basarabia în anul 1869.

Dragostea de natură și de oameni a manifestat-o prin acțiuni concrete, întreprinse, în special, în mediul rural: construcția de școli primare, spitalele și băi, prin înființarea de gospodării țărănești model etc. Toate acestea au fost efectuate atât din mijloacele personale, cât și cu ajutorul Zemstvei guberniale și județene în care a activat aproximativ un sfert de secol în calitate de consilier. C.F. Cazimir era un om progresist pentru acele timpuri, se interesa de tot ce era nou, în special în domeniul agriculturii, personal experimenta pe moșiile sale toate „noutățile” din acest domeniu,

având rezultate înalte. Își dorea mult ca noile inovații să fie aplicate în toată Basarabia, dar analfabetismul și incultura, ce predomina în societatea basarabeană, frânau, după C.F. Cazimir, evoluția agriculturii în ținut, moment foarte important, dacă ținem cont că Basarabia era o provincie agricolă. Cunoscut mai mult ca „filantrop cultural”, unde susținea prin burse de studii sute de tineri, C. F. Cazimir, în calitate de consilier, încerca să atragă autoritățile guberniale și cele locale în rezolvarea celor mai stringente probleme din gubernie. Astfel, activitatea sa de consilier și-o direcționează spre cele mai arzătoare și prioritare probleme care erau, în viziunea lui C.F. Cazimir, **învățământul, medicina și agronomia**. Considerat unul din cei inițiați în aceste probleme, a studiat în Rusia și peste hotarele imperiului, C.F. Cazimir nu rata nici o ocazie, în cadrul ședințelor Zemstvei, de a atenționa asupra importanței și necesității de a investi în aceste domenii.

Situația învățământului din Basarabia, în special cel primar, era catastrofală. E de ajuns să menționăm situația din județul Orhei, unde din cele 215 localități numai 32 aveau școli sătești (parohiale). Și mai gravă era situația copiilor de țărani, aceștia constituind analfabeți 50% băieți și 87% fete (Мнение губернского 1897, 460, 472). În acest

1. C.F. Cazimir (1860-1910)

2. Conacul de la Văscăuți, unde a locuit C.F. Cazimir.

3. Constantin Cazimir în curtea conacului¹.

context, în cadrul primei ședințe a Zemstvei guberniale (1869) președintele Adunării, baronul A. Stuart, atenționează membrii Zemstvei despre importanța acestei probleme, înaintând propunerea de a întocmi un proiect de legi cu privire la situația din învățământ și medicină. Din păcate, propunerea nu a fost susținută, ba și mai grav, la următoarea ședință, Adunarea de Zemstvă pasează problema învățământului primar zemstvelor județene, iar cel mediu și superior a fost lăsat în „custodia” Zemstvei guberniale (Мнение губернского 1897, 460, 472). Acest fapt l-a nemulțumit pe C.F. Cazimir, drept urmare, adesea ori, în cadrul ședințelor ia atitudine critică la adresa Zemstvei. Astfel, în ședința din 13 decembrie 1904, C.F. Cazimir, în calitate de consilier al județului Soroca, face un demers, criticând dur poziția Zemstvei față de situația din învățământ, în special cel primar, cerând ca aceasta să-și asume obligația să participe mai „consistent” la realizarea acestor priorități. Inițiativa lui C.F. Cazimir a fost susținută de o mică parte din consilieri (A. Stuart, S. Sârbu, V. Janovski, N. Botezatu) (Журналы 1904, 7-8). Spre deosebire de alți colegi din Zem-

¹ Imaginile au fost reproduse din cartea “Venok na moghилu druga molodeži C.F. Kazimira”, Kiev, 1991 (se păstrează în fondurile MNAIM).

stvă, C.F. Cazimir era un susținător și al școlilor parohiale, considerându-le oportune, în timp ce în ținut era „atâta întuneric”. A pledat pentru un număr cât mai mare de școli dotate, unde să fie atrași cât mai mulți tineri, iar profesorul să fie nu numai instructorul, educatorul tinerei generații, dar și un model de bun gospodar al satului, acesta fiind „promotorul celor dintâi cuceriri științifice și tehnice”. Era convins de necesitatea bibliotecilor în școli, unde, în ajutorul profesorului și al elevului, să-și găsească locul literatura necesară din diverse domenii. Astfel explicăm susținerea de către C.F. Cazimir a deciziei din 10 octombrie 1895 a Adunării de Zemstvă din județul Hotin, cu privire la deschiderea a încă unei săli de lectură în județ, alocându-se suma de 1400 ruble. Deoarece în aceste săli și în biblioteci nu erau titlurile de carte, inclusiv literatura metodică, recomandate de cadrele didactice, acestea nefiind incluse în Catalogul Ministerului, dar necesare în cadrul procesului de instruire, consilierul județean A. Dolinski propune modificarea art. 179 al Statutului Cenzurii, care reglementa lista titlurilor de carte din Catalogul Ministerului Instrucțiunii (О расширении 1896, 174-176).

În Raportul Comisiei de învățământ, prezentat în cadrul unei Ședințe a Zemstvei guberniale din anul 1903, C.F. Cazimir, care era și tutore al bibliotecii de pe lângă școala primară din Văscăuți, se interesa de fondul de carte al bibliotecilor școlare, ce titluri cuprinde aceste fonduri; dacă volumele de carte sunt pe înțelesul copiilor și dacă aceasta dispunea de material metodic și didactic în ajutorul pedagogilor. Era adept al școlilor bine dotate, considerând că o „școală ieftină” egalează cu lipsa acesteia (Отчет 1903, 88).

A acordat burse la mai mult de 600 de elevi, aceștia fiind aleși dintre cei mai dotați, dar și din acei care singuri apelau la ajutor. „Semianalfabeții și semiintelenții nu pot aduce foloase”, menționa C.F. Cazimir „Eu vă acord doar strictul necesar, în rest, căutați singuri, munciiți, dați dovadă de agerime, de inițiativă...”, – astfel îi îndemna C.F. Cazimir pe discipolii săi.

În ședința din 6 februarie 1896, printre diversele probleme discutate, au figurat și chestiunile „Despre statutul școlilor agricole inferioare din Basarabia” și „Cu privire la plata pentru arendarea pământului de către școlile agricole”. Consilierul C.F. Cazimir propune o completare la punctul 2,

unde cere anularea plății pentru arenda pământului. În calitate de tutore al școlii agricole din Grinăuți, cunoștea din interior problemele existente, care, de altfel, erau prezente și în celelalte instituții de profil, C.F. Cazimir susține că veniturile acestora sunt foarte mici, comparativ cu cheltuielile foarte mari. Pentru un elev se alocă doar 60 rub./an, aceasta fiind o sumă mică, dacă ținem cont că numai îmbrăcămintea pentru un an costă 30 rub. C. Cazimir face propunerea de a majora suma pentru instruirea elevilor până la 100 rub/an (Журналы 1896, 680-683).

La 30 ianuarie 1901 a fost emisă o circulară, în baza căreia școlile agricole erau transformate în colegii agricole, tutorele fiind ales pe un termen de trei ani de zemstva gubernială și aprobat de Ministerul Instrucțiunii. În conformitate cu această lege, Adunarea Zemstvei de legislatura a XXXIII-a a aprobat ca tutori ale colegiilor agricole din Basarabia: Grinăuți – C.F. Cazimir, Purcari – C.A. Mimi și Cocorozeni – V.C. Herța (Об избрании 1905, 282).

Pentru Basarabia, aceste colegii agricole erau niște forjerii de specialiști în agricultură, care, după absolvire, activau în diverse localități ale guberniei. Spre exemplu, Școala agricolă din Grinăuți avea o capacitate de 80 de elevi, dintre care 7 persoane erau stipendiați ai Zemstvei din Hotin, 4 persoane stipendiați ai Zemstvei din Bălți, 7 stipendiați de către persoane private, restul – din cont propriu. Școala deținea loturi și inventar agricol, unde se cultivau diverse culturi, dispunea de crescătorii de animale (porcine, vite, cai etc.) Instituția avea o pepinieră de noi sorturi de culturi și noi specii de animale. Astfel în septembrie 1900, au fost achiziționate 9 vaci de prăsilă de la ferma „Peterhof” din Riga, iar în octombrie, la indicațiile Ministerului Agriculturii, pe lângă Școala din Grinăuți, a fost deschisă o crescătorie de porcine de rasă. Au fost sădiți pomi fructiferi din pepinăriile lui Simirenko, Gagarin și Rote (Краткий отчет 1901, 141-146).

C.F. Cazimir a susținut deschiderea Școlii de vini-ficație a lui N.C. Apostolopolo din Saharna. În cadrul ședinței din 19 decembrie 1905, C.F. Cazimir aduce la cunoștința celor prezenți cererea depusă de Eugenia Apostolopolo, soția lui N. Apostolopolo, și V. Bogdan cu privire la deschiderea acestei școli. În cadrul ședinței s-a decis, ca în timpul delegației la Sankt Peterburg, C.F. Cazimir să con-

tribuie la urgentarea adoptării statutului acestei instituții de învățământ de profil (Чрезвычайное 1904, 57).

C.F. Cazimir era un participant activ la expozițiile agricole, organizate în capitală și alte orașe ale provinciei și prin concursul său. În *Raportul cu privire la expoziția agro-industrială din 1903*, organizată la Chișinău, C.F. Cazimir apare nu numai ca participant, dar și ca un contribuabil, donând o sumă de 150 rub. pentru pavilionul școlar. În cadrul acestei expoziții agricole, Cazimir s-a învrednicit de o serie de medalii: Medalia mică de argint (pentru contribuții la expoziție), Medalia mică de argint și două medalii de bronz la compartimentul „creșterea cailor”, Medalia mare de argint la compartimentul „meșteșuguri” și Medalia mică de argint la compartimentul „creșterea porcinelor” (Отчет 1903, 130, 175, 176, 178).

A participat la Expoziția agricolă, organizată de Zemstva județeană Hotin, care avea drept scop promovarea creșterii cailor de rasă. În cadrul expoziției au fost „expuși” 311 cai de la crescătorii din județele Soroca, Hotin și Bălți. Dintre acestea, 120 de cai din jud. Hotin au fost decorați cu medalii și premii bănești, printre care 15 erau din crescătoria lui C.F. Cazimir din moșia de la Văscăuți (Об улучшении 1906, 51).

C.F. Cazimir a donat o sumă importantă pentru secția agricolă din cadrul Muzeului Zemstvei. În ședința din 20 decembrie 1904, baronul A. Stuart, în numele Zemstvei guberniale, aduce mulțumiri consilierului C.F. Cazimir pentru gestul său. În acest context, consilierul N. Krupenschi vine cu un reproș la adresa Zemstvei, deoarece aceasta nu a folosit corect donația, banii fiind folosiți la construcția tavanului din sticlă, lucru nespecificat în devizul de cheltuieli. Nemulțumit, C.F. Cazimir sugerează ca, în general, donațiile să fie folosite concret după destinații (Чрезвычайное 1905, 66).

Și-a demonstrat atitudinea civică și în domeniul medicinei. Deopotrivă cu sutele de burse alocate viitorilor specialiști în medicină de care avea nevoie Basarabia, Cazimir avea o atitudine exigentă față și de alte probleme din domeniu, ca, de exemplu, epidemiile, subiectul fiind abordat la cele mai înalte ranguri și în cele mai diverse moduri, dar rezultatele scontate lăsau de dorit. În ședința din 6 februarie 1896, în luarea sa de cuvânt, consilierul C.F. Cazimir aduce la cunoștința celor prezenți,

că „sumele modice, alocate în lupta contra epidemiilor și nepăsarea din partea puterii centrale”, tot greul fiind lăsat pe umerii zemstvei județene, nu poate da rezultatele preconizate (Журналы 1896, 688). Este nevoie de susținerea materială din partea zemstvei guberniale, manifestată prin alocarea unor sume importante și de medici bine pregătiți în domeniu.

În ședința Adunării de Zemstvă din 8 februarie 1896 C.F. Cazimir atrage atenția asupra situației grave a bolnavilor de boli psihice din spitalul orașenesc, în special în secția pentru femei, care erau spitalizate în subsoluri umede, întunecoase, propunând pentru soluționarea problemei, să se construiască încă trei pavilioane pe lângă spitalul din Costiujeni (Журналы 1896, 708)

În calitate de consilier, a susținut și a promovat diverse inițiative în ce privește construcția drumurilor. Astfel, în 1901, în cadrul unei ședințe ordinare a Adunării de Zemstvă, C.F. Cazimir este numit membru în Comisia de construcție a șoselei Chișinău-Criuleni, alături de primarul Chișinăului K. Schmidt și consilierul I. Sârbu, consilierul județean V. Vărzari și șeful șantierului, inginerul M. Șostovski (Приложение 1901, 310)

În ședința Adunării de Zemstvă de legislatura a XXVII-a din anul 1896, în cadrul dezbaterilor cu privire la colectarea impozitelor pentru utilizarea mijloacelor de transport, consilierul C.F. Cazimir

face un demers către Zemstva gubernială, unde specifică necesitatea clasificării locomobilelor după cai/putere și numai după aceea să se stabilească suma impozitului (О передаче 1896, 367).

În finalul celor expuse mai sus, în baza materialelor de epocă, constatăm că C.F. Cazimir, și în calitate de consilier, s-a manifestat ca o fire realistă și pragmatică, cu înclinații și opțiuni pentru economie și util, era un adept al progresului, considerând că „numai știința de carte poate aduce lumina”. Astfel a susținut prin burse sute de studenți basarabeni, mulți din aceștia „străini” acestui neam, care și-au făcut studiile în diverse orașe ale imperiului. Din păcate, o bună parte din ei, după finisarea studiilor, și-au aplicat cunoștințele în alte regiuni ale imperiului, Basarabia rămânând în continuare fără cadre calificate. Omul C.F. Cazimir era o fire cosmopolită, de aceea în toate manifestările sale lipsește „elementul național” (poate Basarabia avea mai mulți A. Boldur² - n.n.), spre deosebire de un alt mare filantrop basarabean, Vasile Stroescu (1845-1926)³. Acesta din urmă, atunci când Zemstva îi refuză ajutorul bănesc pentru a deschide școli cu predare în limba română, el găsește o altă modalitate de a investi acești bani, susținând cultura și învățământul în alte provincii românești, iar în Basarabia, arendează țărănilor moșiile sale în condiții favorabile, ca aceștia să prospere, cel puțin, economic.

Bibliografie

Журналы 1886: Журналы заседаний Бессарабского Губернского Земского Собрания XXVII очередного созыва. В сб.: Бессарабское Губернское Земское Собрание XXVII очередного созыва 1886 (Кишинев 1886).

Журналы 1896: Журналы заседаний Бессарабского Губернского Земского Собрания XXVII очередного созыва (Заседание 6.02) (Кишинев 1896).

Краткий отчет 1901: Краткий отчет о Гринауцкой сельско-хозяйственной школе за 1900 г. В сб.: Отчет о действиях Бессарабской Губернской Управы за 1900 г. Губернскому земскому собранию XXXIII очередной сессии в 1901 г. (Кишинев 1901).

Мнение 1897: Мнение губернского гласного, священника Михаила Чакира, прилагаемое к журналу заседания Бессарабского Губернского Земского Собрания от 13.01.1897. В сб.: Бессарабское Земское Собрание XXVIII очередного созыва 1897 г. Доклады Губернской Земской Управы и Постановления собрания (Кишинев 1897).

² Unul din bursierii lui C.F. Cazimir a fost Alexandru Boldur (1886-1982), mai târziu cunoscut istoric, cercetător al istoriei Basarabiei. În una din lucrările sale, profesorul A. Boldur avea să noteze: „Păstrez întotdeauna acestui om de o rară bunătate sufletească și de o inteligență înăscută pioasa mea recunoștință”.

³ Vasile Stroiescu s-a născut în anul 1845 în s. Trinca (Hotin). Studii: Liceul Regional din Chișinău, liceul din Kamenet-Podolski, și liceul *Richelieu* din Odesa. A studiat dreptul la Universitatea din Moscova, apoi la Petersburg și Berlin. Se întoarce în Basarabia în 1867, este ales judecător la Tribunalul din Hotin. A rămas în istoria noastră ca unul din cei mai mari filantropi și mecenați, acordând burse pentru tinerii dotați, a înființat școli în Basarabia și în Transilvania. A susținut mișcarea de eliberare națională din Basarabia, ziarele *Basarabia* și *Cuvânt Moldovenesc*. În 1919 este primul președinte al Parlamentului României Mari – președinte de vârstă. A decedat în anul 1926, la București.

- О передаче 1896:** О передаче в введение земства надзора за локомотиве. В сб.: Бессарабское Земское Собрание XXVII очередного созыва 1896 г. (Кишинев 1896).
- О расширении 1896:** О расширении каталогов установленных Министерством Народного Просвещения для народных библиотек. В сб.: Бессарабское Земское Собрание очередного XXVII созыва (Кишинев 1896).
- Об избрании 1905:** Об избрании попечителей сельского-хозяйственных училищ Бессарабской губернии. В сб.: Доклады Бессарабской Губернской Земской Управы Губернскому Земскому Собранию XXXVI очередной сессии в 1904 г. (Кишинев 1905).
- Об улучшении 1906:** Об улучшении коневодства в уезде. В сб.: Хотинская Земская Управа, 1906 г.
- Отчет 1903:** Отчет о действиях Бессарабской Губернской Земской Управы за 1902 г. В сб.: Губернское Земское Собрание XXXV очередной сессии в 1903 г. (Кишинев 1903).
- Отчет 1903:** Отчет о действиях Бессарабской Губернской Земской Управы с 1.01 по 1.09. 1903 г. Губернскому Земскому Собранию XXXV очередной сессии в 1903 г. (Кишинев 1903).
- Приложение 1901:** Приложение к отчету о дорожных сооружениях за 1901 г. в сб.: Отчет о действиях Бессарабской Губернской Земской Управы за 1900 г. Губернскому Земскому Собранию XXXIII очередной сессии в 1901 г. (Кишинев 1901).
- Чрезвычайное 1904:** Чрезвычайное Губернское Земское Собрание от 13 декабря 1904 г. В сб.: Журналы заседаний Бессарабского Губернского Земского Собрания XXXVI очередного созыва в 1904 г.
- Чрезвычайное 1904:** Чрезвычайное Губернское Земское Собрание от 19 декабря 1904 г. В сб.: Журналы заседаний Бессарабского Губернского Земского Собрания XXXVI очередного созыва в 1904 г.
- Чрезвычайное 1905:** Чрезвычайное Губернское Земское Собрание от 20 декабря 1905 г. В сб.: Журналы заседаний Бессарабского Губернского Земского Собрания XXXVII очередного созыва в 1905 г.

Constantin F. Cazimir's activity within the Bessarabian zemstva

Abstract

The article comes to fill in a page from the life and activity of C.F. Cazimir (1860-1910) – remarkable personality from the history of Bessarabia from the end of 19th century-beginning of 20th century, important patron of culture, man of bright intelligence, landowner and good householder. We attempt at elucidating, based on historical documents (the meetings of the zemstva's Assembly) stored in the heritage of the National Museum of Archaeology and History of Moldova, his activity within the zemstva – a body of local administration, introduced in Bessarabia in 1869.

C.F. Cazimir worked for more than two decades in the provincial and county zemstva (Hotin and Bălți), where he affirmed himself as a great promoter of education, medicine and agriculture. The catastrophic situation from Bessarabia (more than 50% from the number of boys and over 80% of girls were illiterate) could not be tolerated any more, the indifference of the clerks was overwhelming, made of this subject a constant in zemstva's working agenda. At the meeting of Zemstva's assembly, C. F. Cazimir had brought strong critics to its incapacity of solving the problem, especially, the decision to "bandy" the primary education to the county zemstva. He pleaded for well trained teachers and equipped schools where would study as many as possible children. He supported the idea of school libraries with a collection of books "to the benefit of pupils and teachers", himself being the founder of the library from village Văscăuți.

Being a good specialist, C.F. Cazimir manifested a special interest for the agrarian schools where, along his personal investigations in the field, he had raised this problem at the public institutions as well. He was the tutor of the agrarian school from Grinăuți who became a forgery of personnel for agriculture.

He had proven his civic attitude in medicine also. Besides the hundreds of scholarships granted, as adviser, to the future medical specialists, he was an adept of an active policy of combating epidemics. He had criticized the hygienic conditions from the psychiatric hospital from Costujeni, institution which enjoyed the most consistent subsidy from the provincial administration.

He was elected in 1901 a member of the commission for the construction of the driveway Chișinău-Criuleni, along with the mayor of Chișinău, K. Schmidt, advisers I. Sârbu, V. Varzari and engineer M. Șostovski.

Деятельность Константина Ф. Казимира в Бессарабском земстве

Резюме

Статья посвящена некоторым страницам жизни и деятельности К.Ф. Казимира (1860-1910) – выдающейся личности в истории Бессарабии конца XIX - начала XX века, мецената, человека большого ума, помещика-

миллионера и хорошего хозяйственника. На основе документальных материалов (заседания Земского собрания), хранящихся в фондах Национального Музея Археологии и Истории Молдовы, автор представляет деятельность К.Ф. Казимира в земстве – органе местного самоуправления, введенном в Бессарабии в 1869 году.

Обладавший высокими человеческими и гражданскими качествами, К.Ф. Казимир более двух десятилетий посвятил работе в губернском и уездном земствах (Хотина и Бэлць), став инициатором реформ в области просвещения, медицины и сельского хозяйства. Катастрофическая ситуация, сложившаяся в области просвещения в Бессарабии (более 50% мальчиков и более 80% девочек были неграмотными), требовала разрешения и постоянно была на повестке земства. На земских заседаниях К.Ф. Казимир жестко критиковал равнодушие и неспособность соответствующих органов решить эту проблему, особенно решение передать начальное образование в введение уездного земства. Ратовал за дотации для школ и подготовку учителей, увеличение количества учеников. Поддерживал идею организации школьных библиотек для учеников и учителей, являясь также основателем библиотеки села Вэскэуць.

Будучи специалистом по сельскому хозяйству, К.Ф. Казимир проявлял особый интерес к сельскохозяйственным училищам, наряду с личными инвестициями в эту отрасль добивался помощи в государственных инстанциях. Был попечителем сельскохозяйственного училища в селе Гринэуць, которое стало кузницей кадров в области сельского хозяйства. Проявлял гражданскую позицию в области медицины. Обеспечивал стипендиями будущих медиков, был приверженцем непримиримой политики в борьбе с эпидемиями. Подвергал критике гигиенические условия в Костюженской психиатрической больнице, которая пользовалась наибольшими дотациями со стороны губернской администрации.

В качестве советника в 1901 году был назначен в комиссию по строительству шоссе Кишинэу – Криулень, наряду с кишиневским градоначальником К. Шмидтом, советниками И. Сырбу, В. Варзарь и инженером М. Шостовским.

10.02.2010

Ana Grițco, Muzeul Național de Arheologie și Istorie a Moldovei, st. 31 August, 121-A, MD-2012 Chișinău, Republica Moldova